

Вашингтон, 14. јула – „Вредим десет пута мање него кад сам почела напредовање у каријери” – жали се познаница. Није песимиста, већ верник рачуна: акције фирме у којој ради, па и вредност њених личних деоница, срозале су се са некадашњих 80 на осам долара.

Она је само једна од више милиона жртава – овдашње кризе кредитног и хипотекарног тржишта која уздрмава и светске берзе. Вашингтонске власти од јуче покушавају да примире ширећу домаћу и глобалну панику: позвале су конгресмене да хитно дају финансијску ињекцију, претпоставља се у износу од око 300 милијарди долара, тешко оболелим гигантима индустрије зајмова и залога на „пијаци” станова и потпоре студентима – компанијама познатим под надимцима „Фани Ме” и „Фреди Мек”.

Администрација Џорџа Буша је претходно лансирала пакет подршке ојађеним грађанима који су, због пада цена некретнина и раста покретних камата, запали у дугове до гуше да би им потом и куће „отишле на добош”. То је многим само ублажило дејство проклетства „дабогда имао па немао”, а сада влада настоји да очува „Фани” и „Фредија” макар и по цену одступања од закона тржишта на којима је Америка израсла у суперсилу и критичара сваког система који не примењује та правила.

На делу је преобликовање главних сфера америчког живота, с растућом доминантном улогом, последњих месеци, власти у виталним сферама грађана као што су куповина стана и похађање факултета – констатује се у ударној анализи „Њујорк тајмса”. Укратко, додаје се, у земљи која себе дефинише као „тврђаву слободног предузетништва”, влада се, практично, преобратила од „уверљивог јемца” у „јединог позајмљивача” масама сународника за опскрбу њихових битних потреба као што су кров над главом и универзитетска диплома.

Иако познаваоци тврде да „сада другог избора нема” јер се „дотерало цара до дувара”, из готово свих школа мишљења допиру гласови забринутости. Либертаријанци (присталице свођења улоге власти на минимум) и конзервативци страхују од „подржављења тржишта” а популисти и прогресисти стрепе од курса којим стицање стана и високог образовања све више зависе од нахођења хијерархије.

Да сте социјалиста могли бисте да будете задовољни, али је питање да ли заиста желите да вам кућа и квалификација зависи од мотива вашингтонских врхова – поручио је Мајкл Линд из Нове америчке фондације која би да „коренитим центризмом” премости локалне диференцијације на левицу и десницу. Од социјалиста европског типа овде, пак, такорећи „нема ни трага”, па се махом истичу предности овдашњег „индивидуализма” над тамошњим и другим елементима регионалних „колективизама”...

Стога, аналитичар „Тајмса” налази да је ово што се сада дешава у Америци „чудно за еру у којој је (поготову овде) тржиште светиња а његово регулисање – јерес”. Одавде се, наставља, препоручивало кинеским банкама да не дају позајмице за заштиту послова у државним фабрикама, а сада Бушова администрација подупире моћ „Фани” и „Фредија” да заштите кућевласнике. Прошле деценије одавде се, такође, препоручивало Јапану да

ликвидира „размажене” слабашне банке, уз напомену да „нема компаније која је толико велика да не би могла да нестане”. Сада се, међутим, акција спасавања „Фани” и „Фредија” предузима управо зато што су „сувише велике да би пале”, јер би њихов крах упропастио овдашње масе „а можда и глобални финансијски систем”.

Случај тог двојца проистиче из њиховог „чудног статуса” – подсећа професор са Универзитета Принстон и утицајни економски колумниста Пол Кругман. Иако су формално приватне компаније са акционарима и сопственим профитом, оне су уједно предузећа „под спонзорством владе, установљене федералним законом”, што значи да „уживају специјалне повластице” – тумачи експерт. И истиче да је највећа привилегија – посредна: у веровању улагача да ће врховна власт спасти „пар Ф” од краха, што обећава да ће „профит бити приватизован а губитак социјализован”.

Постоји и „политички скандал” – указује аутор. Поменуте компаније су „купиле” и политички процес тако што су „системски унајмљивале утицајне личности из обе главне партије (Републиканске и Демократске). Али, сматра да то није и кључни детонатор садашње драме јер „пролазимо кроз велику финансијску кризу каква се, готово увек, окончава неком врстом помоћи пореских обвезника банкарском систему”.

Проверава се уверљивост постојећег облика капитализма, с клишеима слободног тржишта из времена председника (1981–89) Роналда Регана – оценио је коментатор „Вашингтон поста”. Отад је уведено правило да је регулисање тржишта зло а дерегулација добро, да слободна трговина добро дистрибуира привредни раст а да је „протекционизам” оно што одступа од те светиње. Стара правила се сада, тврди, мењају и у прилог томе наводи мишљење демократског председника Комитета за финансије Представничког дома Барнија Френка који тврди да је „криза светских размера изазвана екстремном дерегулацијом (уклањањем правних „ограничења” бизнису). Придодаје и оцену шефа америчке Централне банке Бена Бернанкија да је потребан „јачи надзор” финансијског тржишта, па му то звучи као тренд ка „великој влади”, што је категорија које се гнушају главни актери овдашњег система. И додаје да је ово „треће мрвљење” економског шаблона у последњих 100 година – после „велике депресије 1920-их, и лома 1970-их и почетком 1980-их”.

Диференцијације су слојевитије. Многи познаваоци мисле да је до садашњих потреса дошло управо због тога што је власт давала предност онима које је спонзорисала над онима које је третирала као аутсајдере. Да је проблем – не у бескомпромисној примени закона тржишта, већ у владиној издаји тих принципа, због чега сада „мора да се вади”.

Овако или онако, тек Америка преживљава драму – „превеликог” мешања власти у судбину грађана. Драму која садржи елементе економског, политичког, па и менталитетног тумбања: знатно повећани државни интервенционизам у системску светињу – владавину тржишних закона.

Политика

[објављено: 17/07/2008.]